

УДК 7.046.1:785

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2019-29-2-20>**Христина Тарасівна Казимирів**

ORCID: 0000-0001-7757-7930

викладач кафедри методики музичного виховання та диригування
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
kazytyriv@gmail.com

ЗЕМЛЯ В ПОЕТИЧНІЙ МІФОТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА ТА ЇЇ МУЗИЧНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ

Мета статті полягає в аналізі образного втілення міфологеми Землі в поезіях Івана Франка та їх музичних інтерпретаціях на прикладі двох знакових творів Мирослава Скорика та Віктора Камінського. Зокрема, увага звернена на особливості трактування обома композиторами одних і тих же образів і поетичних рядків. **Методологія роботи** спирається на застосування міждисциплінарного, системного й інтонаційного аналізу в дослідженні заявленої проблематики, що передбачає культурно-історичний і структурно-герменевтичний аналіз. Такий підхід дозволяє зіставити древнє образне навантаження міфологеми та її сучасні трактування. **Наукова новизна** полягає в спробі конкретизувати поняття та визначити вплив міфологеми Землі на професійну творчість, а також проаналізувати втілення її літературних семантичних варіантів у музичних образах. Образне втілення міфологеми Землі у творчості Івана Франка розглядається разом із його музичними інтерпретаціями на прикладі творів Мирослава Скорика та Віктора Камінського. Новим у розвідці є також аналіз переосмислення різними композиторами однакових літературних образів із творів Івана Франка. У висновках акцентовано на світоглядно-семантичному навантаженні на міфологему Землі, що проявилось в аналізованих творах. Аналіз поетичних текстів дозволив виявити розмаїття трактування образу Землі, її прадавньої та оновленої сутності, хліборобської та суспільної тематики. Іван Франко трактує міфологему Землі в образах Всеплодючої матері, Матері й Народу, який чекає Орача, в чому проявляється національна космологія. Такий підхід отримує відбиття в українській музичній культурі, зокрема у творах М. Скорика й В. Камінського. М. Скорик втілює сенс міфологеми Землі в контексті весняної тематики, яка подається в її соціально-філософській сутності. В. Камінський посилює саме материнський сенс трактування міфологеми Землі: Земля-матір стає Землею-нацією.

Ключові слова: міфологема Землі, кантата «Весна», веснянкові мотиви, Іван Франко, Мирослав Скорик, Віктор Камінський.

Kazymyryv Khrystyna Tarasivna, Lecturer at the Department of Music Education and Conducting Methods of the State Higher Educational Institution “Vasyl Stefanyk Precarpathian National University”

The Land in Ivan Franko’s poetic myth-making and it’s musical interpretations

The aim of the given scientific article consists in analyzing of the figurative embodiment of the mythologeme of Earth in Ivan Franko’s poetry and their musical interpretations on the example of two iconic works by Miroslav Skoryk and Victor Kaminsky. In particular, the attention is paid to the peculiarities of interpretation by the two composers of the same images and poetic lines. The methodology of the research work is based on the use of interdisciplinary, systemic and intonational analysis in the study of the stated problematics, which provides for cultural-historical and structural-hermeneutic analysis. This approach allows us to compare the ancient figurative load of mythologists and its modern interpretations. The scientific novelty consists in defining the impact of the Earth mythologeme on professional creativity, as well as analyzing the musical embodiment of its literary semantic capabilities. The figurative embodiment of the mythologeme of the Earth in the works of Ivan Franko is considered in conjunction with his musical interpretations on the example of the works of Miroslav Skorik and Viktor Kaminsky. New in this article is also an analysis of the rethinking of the same literary images from the works of Ivan Franko by various composers. The conclusions draw an accent on the worldview-semantic meaning of Earth mythologeme, which was manifested in the works analyzed. The analysis of poetic texts made it possible to reveal a variety of interpretations of the image of the Earth, its ancient and renewed essence, agricultural and social themes. Ivan Franko interprets the mythologem of the Earth in the images of the All-fertile mother, Mother and the People who are waiting for the Plowman, in which national cosmology is manifested. This approach is reflected in the Ukrainian musical culture, in particular in the works of M. Skorik and V. Kaminsky. M. Skorik embodies the meaning of the Earth mythologeme in the context of the spring theme, which is presented in its socio-philosophical essence. V. Kaminsky reinforces the maternal meaning of the interpretation of the mythologem of the Earth: the Earth-mother becomes the Earth-nation.

Key words: Earth mythologeme, cantata “Spring”, spring motifs, Ivan Franko, Myroslav Skoryk, Victor Kaminsky.

Казымырив Кристина Тарасовна, преподаватель кафедры методики музыкального воспитания и дирижирования ГВНЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника»

Земля в поэтическом мифотворчестве Ивана Франка и его музыкальных интерпретациях

Цель статьи заключается в анализе образного воплощения мифологемы Земли в стихотворениях Ивана Франка и их музыкальных интерпретациях на примере двух знаковых произведений Мирослава Скорика и Виктора Каминского. В частности, внимание обращено на особенности трактовки обоими композиторами одинаковых образов и поэтических

строк. **Методологія роботи** базується на використанні міждисциплінарного, системного і інтонаційного аналізу в дослідванні заявленої проблематики, що передбачає культурно-історичний і структурно-герменевтичний аналіз. Такий підхід дозволяє сопоставити древню образну нагрузку міфологеми і її сучасні трактовки. **Научна новизна** заключається в спробі конкретизувати поняття і визначити вплив міфологеми Землі на професійне творчество, а також проаналізувати втілення її літературних семантичних варіантів в музичальних образах. Образне втілення міфологеми Землі в творчестві Івана Франка розглядається в сукупності з його музичальними інтерпретаціями на прикладі творів Мирослава Скорика і Віктора Каминського. Новим в статті є також аналіз переосмислення різних композиторами однакових літературних образів із творів Івана Франка. **В висновках** акцентується на світоглядно-семантичній нагрузці міфологеми Землі, що проявилася в розглянутих творах. Аналіз поетических текстів дозволив виявити різноманітність трактовки образу Землі, її древньої і сучасної сутності, землеробської і суспільної тематики. Іван Франко трактує міфологеми Землі в образах Всеплодючої матері, Матері і Народу, який чекає Пахаря, в чому проявляється національна космологія. Такий підхід отримує відображення в українській музичальній культурі, зокрема в творах М. Скорика і В. Каминського. М. Скорик втілює зміст міфологеми Землі в контексті весняної тематики, яка подається в її соціально-філософській сутності. В. Каминський посилює саме материнський зміст трактовки міфологеми Землі: Земля-мати стає Землею-нацією.

Ключові слова: міфологема Землі, кантата «Весна», мотиви веснянок, Іван Франко, Мирослав Скорик, Віктор Каминський.

Теперішній світ перебуває у стані активізації глобалізаційних процесів. У сфері культури ці тенденції спричиняють ряд різновекторних наслідків. З одного боку це активізація комунікації, полегшення доступу до різних мистецьких продуктів, пластів, їх змішування тощо. Однак, водночас вони спричиняють також негативні наслідки – перенасиченість інформацією, надмірний плюралізм, споживачьке ставлення, уніфікацію, збіднення. В таких умовах втримувати баланс допомагає усвідомлення неповторності кожної національної культури, збереження та розуміння сутності традицій, обрядів, вірувань – збереження та плекання «свого». Тому **актуальними є дослідження** видатних мистецьких артефактів саме у зрізі розуміння синтезу народних та професійних традицій.

Мета статті полягає в аналізі образного втілення міфологеми Землі в поезіях Івана Франка та їх музичних інтерпрета-

ціях на прикладі двох знакових творів Мирослава Скорика та Віктора Камінського. Зокрема, увага звернена на особливості трактування обома композиторами одних і тих же образів і поетичних рядків.

Наукова новизна полягає в спробі конкретизувати поняття та визначити вплив міфологеми Землі на професійну творчість, а також проаналізувати втілення її літературних семантичних варіантів у музичних образах. Образне втілення міфологеми Землі у творчості Івана Франка розглядається разом із його музичними інтерпретаціями на прикладі творів Мирослава Скорика та Віктора Камінського. Новим у розвідці є також аналіз переосмислення різними композиторами однакових літературних образів із творів Івана Франка.

В українській культурі одне з найпомітніших місць займає образ Землі, який впродовж багатовікового вжитку сформував навколо себе Міфологему Землі разом з цілим герменевтичним колом її образів та змістів. Вона переплела в собі дохристиянську та християнську традиції та втілилася у безлічі версій як у фольклорі, так і у професійному мистецтві.

У розвідці ми розглянемо образне втілення міфологеми Землі у творчості Івана Франка разом з його музичними інтерпретаціями на прикладі творів Мирослава Скорика та Віктора Камінського. Цікавим у розвідці є також аналіз переосмислення різними композиторами однакових літературних образів із творів Івана Франка.

Основний зміст роботи. Міфологема Землі в українській культурі має велику кількість векторів семантичного навантаження. Зокрема, Іван Франко у своїх творах, звертаючись до міфологеми стихії Землі, акцентує свою увагу на її материнській сутності, котра споконвік була домінантою у світоглядній картині українців.

До переосмислення творчості Каменяря зверталися багато митців. Серед них і Мирослав Скрик, франкіану котрого увінчує кантата «Весна» (1960 рік), балет «Каменярі», опера «Мойсей», солоспіви – «Чого являєшся мені» та інші твори.

Лексема «Всеплодюща мати» концентровано втілює семантичне навантаження образу Землі у творчості Івана Франка, і не випадково є центральним образом *кантати «Весна» Мирослава Скорика*, створеної за віршами каменяря, у фіналі котрої звучить поезія «Земле, моя всеплодющая мати...» з циклу «Веснянки».

Кантата М. Скорика вже розглядалася у ряді наукових праць, зокрема, монографії Т. Невінчаної «Ігор Шамо» Л. Кияновської «Мирослав Скорик: людина і митець», працях О. Батовської, М. Загайкевич, А. Терещенко та інших. Однак у статті ми оглянемо недосліджену досі її грань.

Як згадує сам композитор у інтерв'ю Л. Кияновській, кантата «Весна» була його дипломною роботою під час навчання у львівській консерваторії. Автор звернувся до такої тематики, оскільки у 1956 році якраз відзначалося 100-ліття від дня народження Івана Франка. «Кантата мала бути в галицьких традиціях, що мені вдалося, водночас я старався привнести більш складні і гострі інтонації й гармонії... цей твір був співзвучний до тих часу і місця. Я дістав повну підтримку від керівництва консерваторії. Колеса особисто взявся підготувати мою дипломну роботу, працював з оркестром і хором консерваторії, так що фактично весь колектив був втягнений в процес підготовки».

Так народилася кантата для солістів, мішаного хору та оркестру в п'яти частинах: I ч. «Дивувалась зима», II ч. «Гримить», III ч. «Гріє сонечко», IV ч. «Розвивайся, зелена діброво», V ч. «Земле моя».

Щоб зрозуміти тематичне тло твору, звернімося до поезій І. Франка з циклу «Веснянки» зі збірки «З вершин і низин». Власне, веснянкова символіка, що яскраво фігурує в них, має не лише обрядово-сакральний, а й прозоро соціальний сенс. Поряд із розумінням весни як пробудження природи, плодючості, продовження життя, цей образ також використовується для формування другого пласту змістового навантаження. Весна виступає тут символом відродження до життя повсталих народів, часом їх переродження, коли «мільйони чекають щасливої зміни». Час, в який народу потрібні «орачі», що засіють у вже готовий ґрунт «зерно золоте» нових ідей, самосвідомості народу. На перший план виходить постать поета з його прагненнями волі, оновлення життя.

У кантаті спостерігаємо аналогічний процес – веснянкова символіка перетікає у філософсько-соціальний контекст. Міфологеми сил природи стають тематичним та образним тлом для ще більш об'ємного втілення головної ідеї – «весни народу».

У першій частині «Дивувалась зима» бачимо трактування цієї пори року як старого укладу, старої влади. Міфологема

Землі виступає тут як персоніфікація народу, котрий «оживає», «наливається теплом», тобто пробуджується, стає все більш свідомий, готовий до прийняття національної ідеї. Саме так звучить підхід до кульмінації першої частини:

*Дивувалась зима:
Як се скрипла земля
Наливається теплом,
Оживає щодня?*

У поезії, що складає основу другої частини «Гримить», І. Франко знову використовує природні аналогії для ілюстрації соціальних процесів. Грім, що є передвісником грози у такому разі уособлює очікування змін, що вже є неминучими: « <...> жде спрагла земля плодотворної зливи», «Гримить! Тайна дрож пронимає народи <...>».

М. Скорик використовує почергові вигуки «Гримить!» у різних голосів, соло труби, тремоло, та інші засоби, що посилюють відчуття пасіонарного піднесення, внутрішнього нуртування.

Третя частина побудована на веснянкових мотивах, що уособлюють пробудження Землі. Вже вступну інструментальну та хорову пастораль «Гріє сонечко» композитор будує на основі п'ятидольної діатонічної веснянки. Продовжується тема у соло баритона «Встань, орачу, встань!», що ілюструється секстовими та октавними висхідними ходами. Далі у хорі теж звучать веснянкові епізоди. До прикладу:

*Мов у дівчини, що з сну будиться,
В груді радісно б'єсь здорова
Молодая кров,
Так і груди землі диха-двигаєсь
Силою дивною, оживуючою.
Встань, орачу, встань!
Сій в щасливий час золоте зерно!
З трепетом любові мати щирая
Обійме його,
Кров'ю теплою накормить його,
Обережливо виростить його.*

Веснянкова та заклична теми сплітаються у кульмінації, котру композитор базує на словах про Землю-матір, що «з трепетом любові» обійме, накормить і виростить зерно.

Після кульмінації звучить хоровий марш «Гей, брати! В кого серце чистее...», де бачимо трансформовану симво-

ліку. При переході з хліборобського пласту сенсів на філософсько-соціальний, оратори розуміються як суспільні пасіонарії, що стають в авангарді змін, а Земля уособлює український народ, який має сприйняти і зростити в собі нову ідею про свою нову Україну. Особливо головний сенс акцентується композитором наприкінці частини ефектом дзвонів і кластерністю: «на пухку землю» (слово «землю» додане композитором!), «на живу рілля / впадуть сімена думки вашої!».

Четверта частина кантати «Розвивайся, зелена діброво» викладена М. Скориком у формі подвійної чотириголосої фуги, де переплітаються дві теми: розспівна тема «Розвивайся, зелена діброво» з вірша І. Франка «Розвивайся, лозо, борзо / Зелена діброво!» та тема веснянкового характеру «Зеленися, рідне поле, / Українська ниво!», в якій міфологема Землі в образі поля-ниви, що має бути засіяна і дати добрий врожай. Символічно, що саме у другій темі дослідники вбачають схожість із гаївками, з підкресленим ладовим колоритом мелодичного мінору [13, с. 146]. Завершує частину звернення «щасливо досягай!» на кульмінації в однойменному мажорі.

Величний фінал побудований на зверненні «Земле, моя всеплодющая мати...», яке є ключовим для розуміння трактування міфологеми І. Франком. У фіналі, що складається з трьох розділів – соло з хором, фугато та коди – послідовно розгортається образність міфологеми Землі до найбільш узагальненого, філософського значення. Земля трактується як мати, що може дати все – і «сили», і «теплоти», і «огню», і «ясність думкам».

М. Скорик пише грандіозний симфонічно-хоровий фінал в традиціях ораторіального співу. У ньому узагальнюються всі сенси міфологеми Землі, та підсумовуються кодою – гімном Землі-народу.

Таким чином, у кантаті «Весна» М. Скорика яскраво втілено сенс міфологеми Землі, у контексті весняної тематики, яка подається в її соціально-філософській сутності.

Іншим цікавим втіленням франкового слова є *кантата Віктора Камінського «Благодатна пора настає»*.

В. Камінський неодноразово звертається у своїй творчості до поезії Каменяра. Це, зокрема, його студентська симфонічна поема «Пам'яті Каменяра» (1977) [15]; в естрадному жанрі, нетиповому для музичної франкіани – це пісні «Пісня і праця» і «Зелений явір», створені 1983 року, що презентували фольк-течію в українській музиці; обробка української народної пісні, записана І. Франком, «Ой, світи місяченьку» для баритона з супроводом (1986); твір у традиціях кантів і псалъ-

мів та хорових концертів українських класиків «Божеське в людськiм дусi» (2001 hsr), написаний на поезiю зi збiрки «Iз лiт моєї молодостi».

Композитор показує рiзні гранi музичного осмислення творчостi поета, приходячи до кантати «Благодатна пора наступає», основою якої стала «Веснянка» «Гримить!.. Благодатна пора наступає...» зi збiрки «З вершин i низин». Це та ж поезiя, котра використана у другiй частинi кантати М. Скорика «Весна».

В. Камiнський iнакше пiдходить до музичного осмислення франкового тексту. Його iнтерпретацiя насичена театральнiстю – речитативно-декламацiйними зворотами i яскравими ефектами, де «дiйовими особами» стають солiсти, хор, оркестр. У творi простежується наскрiзне розгортання, крiзь низку контрастних епизодiв, котре логiчно вписується саме в одночастинну форму. Автор користується новiтнiми на той час прийомами композиторської технiки, якi органiчно поєднуються iз широким колом ритмоiнтонацiйних елементiв.

Дослiдники видiляють у творi три основнi пласти, якi формуються з усього iнтонацiйно-тематичного розмaйття, а саме:

– ритмоiнтонацiйнi звороти української епiчної пiсенностi, втiленої у жанрi думи;

– iнтонацiйно-тематичнi звороти старовинних українських кантiв i псалмiв, духовного концерту;

– «iнтонацiйний словник» доби I. Франка у традицiях захiдноєвропейської музики кiнця XIX – початку XX ст., представленої творчiстю Р. Вагнера, А. Брукнера й Г. Алера, чия естетика була близькою для українського поета: «<...> австро-нiмецька пiзньо- i постромантична культура в значнiй мiрi сформувала його творчу особистiсть, тож з його поетикою насичена, експресивна i монументальна манера виразу, притаманна згаданим композиторам, поєднується доволi органiчно. Так само органiчно входить семантика австрiйського та нiмецького “Findesicel” у нацiональну стилiстику кантати Камiнського» [15].

Композитор вибудовує драматургiю твору вiд початкових закликiв труб в оркестровому вступi, що провiщають майбутнi змiни, до експресiї грози, монологу-голосiння матерi «Дiти ж мої, дiти нещасливі, блуднi сиротята...» аж до закликy «Гей, устаймо, єднаймося, / Українські люде! Єднаймося!», що завершує поезiю «Грiє сонечко».

Початкова фраза «...Жде спрагла земля плодотворної зливи» та заключна «Сiйте! На пухку, на живу рiллю /

Впадуть сімена думки вашої!», що виголошується перед закликом до єднання, є ключовими у розумінні міфологеми Землі через поетичні образи втілені в кантаті.

Поєднуючи вірші Франка у такому контексті, композитор посилює саме материнський сенс трактування міфологеми Землі: Земля-матір стає Землею-нацією, що «<...> жде <...> плодотворної зливи», а національна інтелектуальна еліта стає «орачами», що цю Землю-націю «засівають». Останні заклики звучать в урочистому, патетичному діатонічному музичному втіленні, що нагадує канти-вівати, переносячи одвічне прагнення українського народу до волі у сучасність.

Висновки. Отже, аналіз поетичних текстів дозволив виявити розмаїття трактування образу Землі, її прадавньої та оновленої сутності, хліборобської та суспільної тематики.

Іван Франко трактує міфологему Землі в образах Всеплодющої матері, Матері і Народу, який чекає Орача, в чому проявляється національна космологія. Такий підхід отримує відображення в українській музичній культурі, зокрема у творах М. Скорика й В. Камінського.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Батовська О. Художньо-стильові орієнтири опери «Ятранські ігри» Ігоря Шамо. *Ятрань* : вебсайт. URL: <http://www.yatran.com.ua/articles/660.html>.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
3. Загайкевич М. Музичний світ великого Каменяра. Київ : Музична Україна, 1986. С. 143–145.
4. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу : історично-релігійна монографія. Видання друге. Київ : АТ «Обереги», 1994. 424 с.
5. Калинюк Н. Лінгвостилістична динаміка образу ЗЕМЛЯ в українській поетичній мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 20 с.
6. Кияновська Л. Франко, С. Людкевич, М. Скорик: три погляди на біблійного Мойсея. *Вісник львівського університету. Серія «Мистецтво»*. Львів, 2006. С. 79–88. URL: http://www.lnu.edu.ua/faculty/web_kultura/Visnyk_Cult-Arts/2006_06/Kujanovska.pdf.
7. Кияновська Л. Мирослав Скорик: людина і митець : наукове видання. Львів, 2008. 602 с.
8. Кияновська Л. Музична Франкіана Віктора Камінського. *Франко і музика* : матеріали наук.-практ. конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження Івана Франка. Дрогобич, 2006. С. 131–137.

9. Мирослав Скорик : збірка статей / Мін. культури і мистецтв України ; ВДМІ ім. М. Лисенка ; Львівська організація НСК. Львів : Сполом, 1999. 136 с.

10. Неვენчаная Т. Игорь Шамо. Творческие портреты композиторов. Київ: Музична Україна, 1982. 88 с.

11. Терещенко А. Гуманистический пафос украинской советской кантаты и оратории. *Музыкальное исполнительство и формирование нового человека*. Київ : Музична Україна, 1982. С. 82–96.

12. Франко І. Вибрані статті про народну творчість / упорядкув. та вступ. ст. О. Дея. Київ : Вид-во АН УРСР, 1955. 291 с.

REFERENCES

1. Batovska, O. Artistic and style and marks of the opera “Yatran Games” by Igor Shamo. *Yatran*. URL: <http://www.yatran.com.ua/articles/660.html> [in Ukrainian].

2. Zhaivoronok, V. (2006) Signs of the Ukrainian Ethnoculture: [Dictionary-Guide] Kiev: Dovira [in Ukrainian].

3. Zagaykevich, M. (1986) The Musical World of the Great Stonecutter. Kyiv: Musical Ukraine [in Ukrainian].

4. Hilarion, Metropolitan (1994) Pre-Christian Beliefs of the Ukrainian People. Kiev: OJSC “Oberegi” [in Ukrainian].

5. Kalynyuk, N. (2010) Linguistic Stylistic Dynamics of the EARTH Image in Ukrainian Poetic Language: Extended abstract of candidate’s thesis.. Nat. ped. MP Dragomanov University. K. [in Ukrainian].

6. Kyianovska, L. (2006) Franko, S. Ludkevych, M. Skoryk: three views on the biblical Moses. *Bullet in of the University of Lviv. Artseries*. Lviv. URL: http://www.lnu.edu.ua/faculty/web_kultura/Visnyk_Cult-Arts/2006_06/Kyjanovska.pdf

7. Kyianovska, L. (2008) Myroslav Skoryk: Man and Artist: [scientific edition] Lviv [in Ukrainian].

8. Kyianovska, L. (2006) Musical Frankiana by Victor Kaminski. Franko and music: *material sofscientific-practical conference dedicated to the 150th anniversary of Ivan Franko’s birthday*. Drohobych [in Ukrainian].

9. Myroslav Skoryk: collection of articles (1999). Min. Culture and arts of Ukraine; VDMI named after M. Lysenko; Lviv NSC Organization. Lviv: Spolom [in Ukrainian].

10. Nevenchanaya, T. (1982) Igor Shamo. Creative portraits of composers. Kyiv: Musical Ukraine [in Russian].

11. Tereshchenko, A. (1982) Humanistic pathos of the Ukrainian Soviet cantata and oratoria. *Musica lperformance and the formation of a new human*. Kyiv: Musical Ukraine, P. 82–96 [in Russian].

12. Franco, I. (1955) Selected articles on folk art [sorted and introduction. by O. Dei]. Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR [in Ukrainian].